

**Med bröd i ena handen och vapen i den andra
– islamistiska sociala rörelser och socialt arbete.
En fallstudie av Hamas och Jamaat-ud-Dawa**

Henrik Angel

**Socialhögskolan vid Lunds universitet
Ht-10**

Handledare: Hilma Holm

Abstract

Author: Henrik Angel

Title: With bread in one hand and weapons in the other - Islamic social movements and social work. A case study of Hamas and Jamaat-ud-Dawa

Supervisor: Hilma Holm

Assessor: Mats Hilde

Hamas and Jamaat-ud-Dawa are two examples of Islamic social movements who successfully have been involved in both social work and armed struggle. In this thesis the author examines how the movement's social work manifests and what kind of basis there might exist for the movements to engage in social work. The thesis takes the form a case study of Hamas and Jamaat-ud-Dawa where the social work conducted by the movements is placed in a religious non-western context. The theoretical framework of the thesis is based on social movement theory and the concept of *opportunities* and *framing*.

The result shows that Hamas and Jamaat-ud-Dawa has built extensive social infrastructures consisting of for example religious schools, hospitals and economic and social relief centers. The result in this thesis shows that the movement's social work is based both on Islamic values with the concept of social solidarity in focus. The social work is also conducted as a strategy for recruitment and as a legitimizing factor for the movements. By using social work as a method of work, the Islamic social movements can challenge the other actors as the rightful provider of social services. Attacking the extensive social infrastructure built by Hamas and Jamaat-ud-Dawa would probably cause humanitarian crisis for a large part of the population and therefore the movements might avoid some repression.

The thesis shows that the combination of the Islamic social movements armed struggle and social work is a dilemma for other actors,

Keywords: Social work, Islamic social movements, Hamas, Jamaat-ud-Dawa, Social movement theory

Nyckelord: Socialt arbete, Islamistiska sociala rörelser, Hamas, Jamaat-ud-Dawa, Sociala rörelser

1. Inledning.....	4
2. Problemformulering och syfte.....	5
3. Metod	6
3.1 Avgränsning	6
3.2 Fallstudie som metod	6
3.2.1 Kvalitativa studier och design.....	7
3.3 Förstudie.....	8
3.4 Etik och eget förhållningssätt till ämnet.....	9
3.5 Källkritik	10
3.6 Kunskapsläget, tidigare forskning och material	10
3.7 Materialets tillförlitlighet	12
4. Teori	13
4.1 Sociala rörelser – en teoretisk introduktion.....	13
4.2 Sociala rörelser – en definition.....	13
4.3 Sociala rörelser, möjligheter och ramar	14
4.3.1 Framing	14
4.3.2 Möjligheter.....	15
4.4.3 Våld och väpnad kamp.....	15
4.4 Statsformeringar och sociala rörelser	15
4.5 Legitimitet och det sociala kontraktet	16
4.6 Islam och socialt arbete	16
4.7 Muslimer, islamister och jihadister - definitioner	18
5. Analys.....	19
5.1 Lashkar-e-Taiba och Jamaat-ud-Dawa – två sidor av samma mynt	19
5.1.1 JuD – ursprung och bakgrund	19
5.1.2 Madrasorna – rörelsen bygger ett eget utbildningssystem.....	20
5.1.3 Hur agerar JuD? - en blick genom nyhetsfiltret.....	21
5.1.4 Jamaat-ud-Dawa och skapandet av en kollektiv islamistisk identitet.....	23
5.2 Hamas – från socialt arbete till väpnad kamp	24
5.2.1 Hamas – en bakgrundsbeskrivning	24
5.2.2 2000-talets rörelse	25
5.2.3 Hamas efter 11 september 2001	25
5.2.4 Hamas intåg i parlamentet	26
5.2.4 Gräsrotsarbetet – Hamas väg till framgång	26
5.2.5 ” Hamas has done its homework”	28
5.3 Mördande konkurrens - attacker mot NGOs och hjälporganisationer	29
5.3.1 Palestina	29

5.3.2 Pakistan	30
5.4 Svaga stater och sociala rörelers möjligheter	30
5.5 Det sociala arbetets roll för rörelserna	32
6. Avslutande diskussion.....	34
7. Referenslista	37

1. Inledning

”One man's terrorist is another man's freedom fighter”

citat okänd

Kvällen den 26 november 2008 inleddes en serie av tio attacker i Mumbai, Indien. Tv-bilder från händelserna visar ett omringat och brinnande Taj Mahal hotell och terrorister som öppnar eld med automatvapen på tågstationen Chhastapati Shivaji. När striderna slutat var 173 människor döda och 308 skadade. Organisationen Lashkar-e-Taiba (även kända som Jamaat-ud-Dawa) pekades snabbt ut som skyldiga och den enda överlevande terroristens berättelse pekade även ut Lashkar-e-Taiba som organisationen bakom attackerna.

Tidigt 2000-tal i Israel är självmordsbomber, sprängda bussar och restauranger något av tragiska vardagshändelser. Den palestinska rörelsen Hamas tar på sig skulden för ett flertal attacker eller som de själva ser det, ”äran” för attackerna som dödar och skadar 100-tals.

De två aktörerna Hamas och Lashkar-e-Taiba/Jamaat-ud-Dawa (hädanefter LeT/JuD) återfinns på de listor över terrorstämplade rörelser som upprättats efter 11 september 2001. Till skillnad från många andra rörelser som klassas som terrorister så bedriver både Hamas och JuD omfattande socialt arbete. Båda rörelserna är i sina respektive hemländer dock även kända för det sociala arbete de driver och de har en folklig bas bakom sina organisationer. Rörelserna bygger skolor, delar ut mat, bedriver fattigvård och driver sjukvård samtidigt som de utför väpnade attacker.

Jag kom att intressera mig för ett globalt perspektiv på socialt arbete där det sociala arbetet blir ett tveeggat svärd, då det fyller ett stort behov hos folket men utförs av grupperingar med en agenda som kan uppfattas som direkt motstående tankarna om vad socialt arbete går ut på.

Ett stort tack till: min älskade sambo Josefine för tankar och idéer, Hilma för handledning, Mikaela, Jenny och Lisa för korrekturläsning, Masshysteri för inspirerande musik att skriva till.

2. Problemformulering och syfte

Syftet med uppsatsen är att öka min förståelse för hur socialt arbete bedrivs i en icke-västlig religiös kontext, för att på så sätt vidga perspektivet av aktörer och deras aktiviteter inom socialt arbete.

Militant islamism är ett ständigt aktuellt ämne, om vilket det skrivs spaltmeter i nyhetsmedia. Jag har tidigare studerat historia och intresserade mig då för sociala rörelser, även om jag främst fokuserade på tidig arbetarrörelse och massmilitans. De militanta islamisterna är en brokig skara rörelser och grupper med allt från små terrorceller vars enda agenda är att med våld driva igenom sina idéer, till sociala gräsrotsrörelser som står med bröd i ena handen och automatvapen i andra, redo att döda för sina ideal. Jag intresserade mig av det dubbla budskapet hos dessa rörelser som inte tvekar att gräva fram människor ur rasmassor för att i nästa stund utföra attacker mot ”fientliga” civila mål.

Ytterligare en aspekt som även bidrog till valet av att studera islamistiska rörelser och socialt arbete är mitt intresse för internationella biståndsfrågor och utveckling. Jag blev nyfiken på hur rörelserna bygger upp sin verksamhet, vad de ”erbjuder”, hur det formeras en social rörelse och kanske inte minst vill jag lära mig mer om hur jag själv som socionom kan förhålla mig till socialt arbete på den internationella arenan.

Jag har under uppsatsens gång arbetat utifrån följande två frågeställningar:

- Hur yttrar sig de islamistiska rörelserna Hamas och Jamaat-ud-Dawas sociala arbete?
- Vilka grunder kan finnas det för att Hamas och Jamaat-ud-Dawa bedriver socialt arbete?

3. Metod

3.1 Avgränsning

Avgränsningen i denna uppsats till Hamas och JuD är gjord utifrån att det är två rörelser som båda bedriver socialt arbete och väpnad kamp, de existerar i olika kontexter men de har en gemensam grund i att de kämpar för politisk islamism. En större studie hade gärna fått inkludera fler rörelser, exempel den libanesiska rörelsen Hizbollah, som även de bedriver socialt arbete och väpnad kamp. Hizbollah har likt Hamas och JuD ett folkligt stöd för sin verksamhet och bygger upp sociala institutioner. Tiden jag har haft till förfogande har dessvärre inte tillåtit mig att undersöka ytterligare rörelser i uppsatsen. Det hade även varit intressant att studera likheter och skillnader mellan sociala rörelser av olika religiösa och politiska inriktningar. Det finns exempelvis tyska nynazister som bedriver socialt arbete likaså kristna aktivister som bedriver hjälparbete utifrån en religiös agenda. Tiden samt omfånget vi har haft till förfogande har fyllts mer än väl av att studera två fall och att studera ytterligare fall kan eventuellt bli frågan i en framtida uppsats.

3.2 Fallstudie som metod

För att ”angripa” ämnet islamistiska sociala rörelser och socialt arbete har jag valt att undersöka ämnet genom att göra en fallstudie. Fallstudien omfattar två rörelser dels för att få ett mer omfattande utfall men även för att kunna se om det finns några likheter och skillnader trots olika kontext.

Historikern och forskaren Robert K. Yin menar att fallstudier används för att svara på frågor om *hur* eller *varför*, och med tanke på mitt syfte lämpar sig detta val av metod mycket väl. Fokus ligger på händelser forskaren har små möjligheter att påverka. Det handlar om ett observerande exempelvis genom studier på distans via dokument² Materialet i fallstudier kan variera från primärkällor, sekundärkällor, omfatta kulturella eller fysiska artefakter till att kompletteras eller utgöras av intervjuer eller deltagande observationer.³

Yin poängterar att fallstudier inte handlar om ett statistiskt mätande av frekvenser och förekomst utan om att utveckla och skapa generaliserbara teorier.⁴ Här handlar det istället om

² Dokument kan innebära exempelvis rapporter, tidningsartiklar, journaler m.m

³ Robert K Yin, *Fallstudier: design och genomförande*, 2007, s.12-28

⁴ Yin, 2007, s.12-28

att utveckla och studera fenomen och skapa en ram runt ämnet för fortsatta studier och diskussioner.

3.2.1 Kvalitativa studier och design

Hur genomförs då en hållbar och kvalitativ fallstudie? Det går mycket väl, menar Yin, att utföra studien genom att sitta på biblioteket, på internet eller att genomföra arbetet via telefon om möjligheter saknas för att aktivt samla material på fältet. Det är väldigt kontextbundet hur och vilka metoder som fungerar, i vissa fall är litteraturstudier att föredra medan deltagande observationer är bästa väg i andra fall menar Yin.⁵ Den aktuella uppsatsen som läsaren håller i sin hand har inte för avsikt att studera hur personer i palestinska Gaza och Pakistan upplever vad islamism och socialt arbete kan innebära. Uppsatsen har snarare ett metaperspektiv och tittar på mer strukturella mönster. Däremot är det intressant att ta del av vittnesmål som kan stärka de mönster författaren tycker sig se. Yin menar att bruket av fallstudier är användbart för att studera betingelser och företeelser i deras kontext. För att kunna genomföra en bra studie krävs dock en bra design menar Yin. Designen beskriver Yin som ”en logisk plan för hur man tar sig från ’här’ till ’där’.”⁶ Planen som görs upp bör täcka in vilka frågor som skall studeras, vilka data som är relevanta, hur data skall samlas in och hur materialet skall analyseras. Arbetet med uppsatsen har varit ett löpande projekt med start i en uppsatsplan som sedan reviderats under skrivandets gång. För att hela tiden få med nya tankar och uppslag har uppsatsplanen modifierats för att täcka upp de nya vägarna som dykt upp.

Yin menar att det är viktigt att försöka hitta data inom ett brett område.⁷ För denna uppsats innebär det att inte enbart använda data/information producerad av exempelvis Hamas själva rörande deras sociala verksamhet, då det skulle ge en skev och missvisande bild som följd. Det finns vissa svagheter och styrkor att tänka på vid användandet av dokument som grund. Förutom rent uppenbara faktorer som källkritik där det är av stor vikt att fundera på vem som skrivit en text och i vilket syfte finns även andra faktorer. Två problem som uppstår vid dokumentstudier gällande rörelser som verkar i andra delar av världen är dels den språkliga och dels den kulturella aspekten. Språken, exempelvis arabiska och urdu, är inga språk jag som författare besitter kunskap inom, vilket minskat mina möjligheter att ta del av originaldokument från rörelserna. De dokument som finns översatta till engelska kan i viss grad skilja sig från det jag är van vid att läsa till följd av kulturella sätt att uttrycka sig, eller

⁵ Yin, 2007, s.28-30

⁶ Yin, 2007, s.30-31, s.37-39

⁷ Yin, 2007, s.39-41

rent kontextuella orsaker. Yin menar att det kan vara svårt att hitta vissa typer av dokument och att det därför riskerar att bli ett skevt urval.⁸

Det finns en rad fördelar med dokumentmaterial, det går att granska flera gånger och därmed är det enkelt att som läsare kontrollera vad som är använt och hur det är använt. Dokument täcker upp en större omfattning av händelser över tid och miljöer på en relativt liten yta, de kan, menar Yin, vara relativt precisa gällande tidpunkter, namn och andra förekommande uppgifter.⁹ Just relevansen med namn och personer har varit en röd tråd för mig, att kunna följa de olika grupperingarna och olika personer i materialet. Tidpunkter för händelser har en relevans i det att undersökandet är kontextbaserat. Vad innebär en händelse i tid för utvecklingen? Har den någon relevans?

Yin tar upp huruvida fallstudien täcker ett eller flera fall och hur det kan påverka studien.¹⁰ Att undersöka bara Hamas eller JuD var för sig hade kunnat ge en fingervisning om att den rörelsen arbetar på ett visst sätt. Men sätts de två grupperna i samband och en jämförelse görs på de två studierna, kan intressanta mönster skönjas. Att använda sig av mer än ett fall brukar även göra att en studie generellt anses som mer ”robust” menar Yin.¹¹ När flera fall undersöks finns även möjligheten till replikation¹² och de slutsatser som dras från fallen oberoende av varandra gör att det blir en mer hållbar studie. Dessutom skiljer sig kontexten mellan de två fallen och likheter kan därmed bli ännu intressantare. Det kan även vara intressant om fallen skiljer sig åt, då kan motstående fall användas för att kontrastera varandra.¹³

3.3 Förstudie

Jag hade förmånen och möjligheten att utföra en förstudie, där jag besökte Israel och Palestina för att bilda mig en uppfattning om situationen i Israel och Palestina och den pågående konflikten. Vid besöket kunde jag konstatera att säkerhetsläget för tillfället inte var stabilt gällande inresor till det palestinska området Gaza. Besöket innebar dock en god inblick i de två samhällena, vilket underlättar mycket vid läsning och tolkning av källor hemma i Sverige. Sociologen Patrik Aspers menar att förstudier har förtjänsten att forskaren är öppen för olika

⁸ Yin, 2007, s.30-31, 37-41

⁹ Yin, 2007, s.111-114

¹⁰ Yin, 2007, s.60-68

¹¹ Yin, 2007, s.60-68

¹² Replikation, återupprepa testet med samma resultat samt med ändrade variabler. Se exempelvis Yin, 2007, s.68-69

¹³ Yin, 2007, s.76

idéer och tankar och vilka metoder som är lämpliga¹⁴, vilket stämmer bra då jag fick möjlighet att utvärdera metodmöjligheterna samt pröva olika tankar om kontexten. Aspers beskriver det som en möjlighet för forskaren att precisera frågan för att kunna tränga djupare i ämnet och underlätta formulerandet av teori och forskningsfrågan.¹⁵

Ett alternativ hade varit att försöka få tillgång till att följa aktörerna på plats i en deltagande observation som beskrivs som ”forskarens närvaro i fältet”¹⁶ men utan att ”go native” som Aspers skriver, man skall vara delaktig men inte för involverad i det man studerar.¹⁷

Dock hade en resa till Gazaremsan inneburit en rad problem, främst säkerhetsläget i allmänhet. Det pågår strider mellan Hamas och Israel där flygbombningar och beskjutningar innebär höga risker för ens person. Vidare hade jag troligen fått problem vid in- och utresa via Israel om jag hade kontaktat och följt en terrorstämplad rörelse som ligger i konflikt med landet. När det gäller möjligheten att besöka JuD för att genomföra fältarbete hade det troligen inte heller varit möjligt på grund av säkerhetsläget. Antagligen hade JuD inte heller sett någon större mening i att ta emot mig. Vidare hade min språkkunskap varit en faktor i båda fallen då arabiska och urdu är obefintlig vilket hade gjort det svårt att ställa frågor utan att någon annan hade ”tolkat” åt mig. Ekonomiskt och tidsmässigt hade det dessutom varit alltför omfattande att utföra fältarbete under uppsatsperioden.

3.4 Etik och eget förhållningssätt till ämnet

Positionen som ateist och boende i Europa får sägas stå i viss distans och kontrast till de som berörs av uppsatsen ämne. Förmåner som att slippa oroa sig för militära angrepp, självmordsbombare i större omfattning och tillgången till rent vatten och mat är för att nämna något tydliga skillnader. För att uttrycka det annorlunda: det är på en ”bekväm” distans jag undersöker ämnet, dock innebär det samtidigt att ämnet betraktas på avstånd.

Enligt min etiska inställning är det viktigt att gå till botten med varför Hamas och JuD har lyckats få ett stort inflytande och hur NGOs och demokratiska aktörer kan agera för att bemöta rörelserna. Det bör således ej föreligga en etisk konflikt, enligt min åsikt, om man genom att granska rörelserna får kunskap, och därmed förhoppningsvis kan undvika väpnad konflikt och blodspillan. De etiska bedömningar som är viktiga är framförallt källkritiska bedömningar av materialet.

¹⁴Patrik Aspers, *Etnografiska metoder*, 2007, s.66

¹⁵ Aspers, 2007, s.66

¹⁶ Aspers, 2007, s.105

¹⁷ Aspers, 2007, s.105-106

3.5 Källkritik

Torsten Thurén, docent i journalistik, menar att mycket av nyheterna i massmedia består av partsinlagor och officiella uppgifter vilket inte behöver innebära ett problem. Däremot kan det vara svårare när det gäller kontroversiella frågor. För att få en bättre förståelse kan det då vara aktuellt att jämföra partsinlagor eller tendentiöst material. Rimligheten i påståendet kan ifrågasättas och bör kompletteras med bakgrundsfakta för att få en mer rättvisande och trolig bild av händelseförloppet. Det är även lätt hänt att bilden präglas av egna värderingar och önsketänkande.¹⁸ Uppsatsen bygger, till följd av den källkritiska problematiken, inte sakfrågan på tidningsartiklar utan de används för att illustrera ämnet och som komplement till akademisk litteratur.

3.6 Kunskapsläget, tidigare forskning och material

Det finns relativt mycket material producerat runt Hamas men det behandlar ofta det sociala arbetet i förbifarten. Fokuset ligger ofta på Hamas som väpnad rörelse och deras politiska islam. Mycket av litteraturen om Hamas sociala arbete beskriver det som mycket viktigt för Hamas, men går dessvärre inte in på djupet. Mellanösternforskaren Michael Irving Jensen har dock i ”The political ideology of Hamas – a grassroots perspective” (2009) gjort en deltagande observation under början av 2000-talet som tar upp en del av Hamas sociala institutioner och livet i Gaza.

Det faktum att Hamas fick majoritet i det palestinska valet verkar litteraturmässigt inte resulterat i speciellt många titlar, och de få jag kunnat hitta har fortsatt fokusera på politisk islam och väpnad kamp snarare än att beskriva deras sociala arbete.

När det gäller JuD finns det relativt lite material producerat på engelska och svenska, vilka är de språk jag kunnat söka på. De böcker om Pakistan jag har kunnat kontrollera tar upp JuD/LeT i förbifarten. Litteraturen som jag kunnat hitta gällande Pakistan är också relativt gammal. Det finns eventuellt material på Urdu och Hindu men det är i så fall otillgängligt för mig och jag har därför också svårt att bilda mig en uppfattning runt det

Att det finns begränsat material är dock inte något jag upplever som en begränsning, snarare gör det mig mer nyfiken på ämnet. Det finns även en möjlighet för mig att bidra till den akademiska diskussionen med tankar runt betydelsen av socialt arbete för rörelserna.

¹⁸ Torsten Thurén, *Är det verkligen sant? Orientering i källkritik*, 1986, s.50, 62-63

Forskningen runt sociala rörelser kommer att beröras närmare i det kommande kapitlet. Det kan dock noteras att ämnet islamistiska sociala rörelser är relativt outforskat, det finns vad jag kunnat hitta en antologi; ”Islamic activism – a social movement theory approach” (2004) sammanställd av Quintan Wiktorowicz, professor i internationella studier, som diskuterar ämnet. Det finns även ett mindre antal artiklar varav en del hänvisar eller bygger på ”Islamic activism – a social movement theory approach”.

Vid förstudien i Israel/Palestina fanns tillfälle att besöka den välsorterade *Educational Bookshop* i Jerusalem och botanisera bland titlar kopplade till Hamas. Jag köpte med litteratur hem samt noterade en del titlar som jag undersökte närmare via internet och bibliotek vid hemkomst. I den litteratur jag har haft tillgång till har jag studerat litteraturförteckningarna för att på så vis kunna hitta nytt material via vad som populärt kallas ”snöbollseffekten”.

För att hitta material utöver boktitlarna har jag framförallt använt mig av sökningar via Lunds Universitets *Lovisa* och *Elin* med olika relevanta söktermer såsom ”social work”, ”social service” i kombination med exempelvis Palestina, Hamas, Pakistan, terror.

Sökningarna har gett en rad artiklar varav en del har varit intressanta för att få en insikt i den aktuella kontexten men inte varit till hjälp i själva skrivandet, medan andra artiklar har varit användbara i skrivandet.

Bland de första artiklarna jag hittade återfanns bland annat ”Charity as Resistance: Connections between Charity, Contentious Politics, and Terror”, ”Islamic Social Welfare Activism in the Occupied Palestinian”, ”Welfare as Warfare - How Violent Non-State Groups Use Social Services to Attack the State” vilka har hjälpt mig att komma vidare och givit mig tankar för skrivandet även om de som helhet inte alltid varit användbara.

För att få en mer övergripande bild av hur Hamas och JuD agerat kommer jag till viss del att använda mig av nyhetsartiklar. Det sociala arbetet som rörelserna bedriver, och framförallt när det gäller JuD har inte varit föremål för någon omfattande forskning och där fyller artiklarna det tomrum som kan uppstå när det inte finns akademiska artiklar på området. Särskilt vid översvämningarna i Pakistan och Kashmir bedrev JuD ett aktivt arbete som det rapporterades om i media. Media har även rapporterat om Hamas attacker mot ett av FN-organet UNRWA organiserat barnläger i Gazaremsan. Det är två av flera händelser som visar på arbetsmetoder och agerande gentemot NGOs, vilket jag menar kommer tillföra uppsatsen viktiga beståndsdelar.

Aspers menar att när man bara utgår från text, lämnas ett stort utrymme för godtycklighet och att forskarens syn blir ”väsensild från aktörernas syn” och att det saknas ”koppling till aktörernas mening”¹⁹. Asperts har en poäng men jag ställer mig också tveksam till en övertro till det ”autentiska” som jag tycker mig ana hos Asperts. Det går att problematisera Asperts idé genom att fundera på om aktörerna berättar det de vill berätta dvs det de tror forskaren vill höra. En stor dos källkritik blir viktigt oavsett vilken metod som är aktuell.

3.7 Materialets tillförlitlighet

Sociologen Tim May skriver att när det gäller tillförlitlighet i dokument finns fyra kriterier att ta hänsyn till. Autenticitet vilket handlar om att textens äkthet skall bedömas. Trovärdighet där man skall väga in i vilken grad dokumentet är oförvanskat och uppriktigt.

Representativitet är den tredje faktorn som skall beaktas och handlar då om vad dokumentet representerar. Slutligen skall man även väga in mening som syftar till att berätta ”vad är det för dokumentet och vad vill det berätta för oss?”²⁰ Då jag i viss grad kommer att använda mig av tidningsartiklar och notiser kommer det Tim May skriver vara applicerbart på uppsatsmaterialet.

Tim May talar om dokument som potentiellt tendentiösa²¹ och där kommer jag åter till källkritik som ett viktigt fundament i mitt arbete. Vem har skrivit tidningsartikeln och vilken är målgruppen? Vidare skriver May om selektiv läsning och vår egen tolkning av materialet, samt vad ursprungsförfattaren valt att inkludera och fokusera på²².

¹⁹ Asperts, 2007, s.108

²⁰ Tim May, *Samhällsvetenskaplig forskning*, 2001, s. 227-228

²¹ Tim May, 2001, s.236

²² Tim May, 2001, s.71

4. Teori

4.1 Sociala rörelser – en teoretisk introduktion

När sociala rörelser kommer på tal handlar det ofta om rörelser som vill påverka och förändra, kanske kommer exempel som rörelsen Attac och de stora toppmötesprotesterna ibland annat Seattle, Göteborg och Prag under 2000-talet upp. Forskningen och fokuset på sociala rörelser tillkom framförallt i en västlig kontext som fokuserat på exempelvis medborgarrättsrörelsen i USA, protesterna i Italien på 70-talet och toppmötesprotesterna. Den tidiga forskningen var relativt eurocentrisk men forskare och studenter har i allt större omfattning börjat studera rörelser i Asien, Afrika och Latinamerika. Allteftersom fler forskare ansluter sig till forskningsområdet har även begreppet vidgats och fler områden har undersökts. Det område jag valt att fokusera på *islamistiska sociala rörelser*, är relativt utforskat än så länge. Samtidigt är det spännande att studera och bidra till ytterligare kunskap inom ett område som fortfarande innehåller ”gråa fält på kartan”.

4.2 Sociala rörelser – en definition

Definitionen av en social rörelse, enligt sociologen och forskaren i sociala rörelser Donatella Della Porta, är en rörelse som agerar kollektivt samt är involverad i en konflikt med en tydligt definierad motståndare. Motståndaren kan exempelvis vara WTO, IMF eller USA. Motståndaren är inte enstaka personer och företrädare utan det som exempelvis företaget, organisationen och stater representerar politiskt, ekonomiskt, kulturellt eller religiöst. Vidare utvecklar den sociala rörelsen en kollektiv identitet och består av vad Della Porta benämner som ”täta informella nätverk” vilket syftar på den multitud av organisationer och individer som interagerar mot/för (gemensamma) mål. Den kollektiva identiteten kan omformas över tid och ändra riktning, något som exempelvis förekommer när grupperingar radikaliseras.²³

De tidiga föregångarna till dagens sociala rörelser agerade främst på lokal nivå och generellt efter intressegrupp. Det kunde vara bönder eller lärlingar som gick samman runt en fråga, men oftast byggdes inga vidare allianser utan man nöjde sig med att uppsöka den person man menade agerat felaktigt eller egendomen eller platsen där handlingen ägt rum. De metoder som användes kännetecknades ofta av hot om våld eller våld. Vanliga anledningar till

²³ Donatella Della Porta, Mario Diani, *Social movements: an introduction*, 2006, s.20-22

upproren rörde, enligt statsvetaren och sociologen Sidney Tarrow, ofta rätten till land och mat men även andra orsaker såsom religion och tro.²⁴

Sociala rörelser följer, som annan utveckling, samhällets progression, vilket betyder att deras krav, mål, metoder och uttryckssätt ständigt utvecklas och omformas. Inom studiet av sociala rörelser används bland annat begreppet ”repertoar” vilket innebär de metoder och uttryckssätt som rörelserna använder sig av. Processen gällande omformandet av repertoaren kan vara relativt korta tidsspänn till flera hundra år. Hur rörelserna väljer sina metoder varierar, en del väljer en fredlig väg medan andra väljer en konfrontativ linje. Rörelserna behöver tydligt definiera sina motståndare och mål för att kunna mobilisera och agera genom sin repertoar.²⁵

4.3 Sociala rörelser, möjligheter och ramar

4.3.1 Framing

För att förklara och/eller motivera de handlingar och metoder som brukas, används det engelska begreppet *framing*, som tyvärr saknar en bra svensk översättning. *Framing* innebär att man kontextualiserar det man anser vara ett problem och som rörelsen vänder sig emot, man konstruerar rörelsens verklighetsbild. Forskaren i internationella relationer Quintan Wiktorowicz menar att det finns tre grundpelare för begreppet *framing* när det gäller sociala rörelser. Först ramar man in det som anses vara ett problem (ex ”USA vill kolonisera mellanöstern”), sedan presenterar man en lösning på problemet (ex ”Islam är lösningen (al-islam huwa al-hall)”, ”Ut med USA”), och slutligen mobiliserar man anhängare och får dem att ta till kollektiva handlingar mot det som definierats som problemet (ex ”USA/Väst”).²⁶ Wiktorowicz liknar *framing* vid en slogan, en sammanfattning av budskapet som är enkel att förstå exempelvis amerikanska *pro-life* gentemot *pro-choice* i abortfrågan²⁷, två starkt polariserade åsikter med ”enkla” budskap. Varje samhälle har, menar Wiktorowicz, en gemensam kulturell förförståelse baserad på berättelser, symboler och historia, som enligt Wiktorowicz kan liknas vid en gemensam kulturell byggsats med olika klossar.²⁸ De olika bitarna kan passas ihop på olika sätt beroende på förförståelse, tolkning och samhällskontext. Två olika grupper kan använda delarna på helt olika sätt trots att det i grunden är ”samma bitar”. Olika konstellationer av bitarna skapar olika mening för de olika aktörerna som sätter

²⁴ Sidney Tarrow, *Power in movement: Social movements and contentious politics*, 1998, s.29-36

²⁵ Tarrow, 1998, s.30-33, Charles Tilly och Sidney Tarrow, *Contentious politics*, 2007, s.23

²⁶ Wiktorowicz, *Islamic activism : a social movement theory approach*, 2004, s.15-16

²⁷ Wiktorowicz, 2004, s.116

²⁸ Egentligen ”collective cultural toolbox” se Wiktorowicz, 2004, sidan 116)

ihop dem; det är som ett pussel som kan bilda olika mönster beroende på hur bitarna läggs och vem som betraktar det. Viktigt att tillägga, menar Wiktorowicz, är att även ta hänsyn till den lokala kontexten och det som benämns *cultural framing*. *Cultural framing* innebär t.ex. att en islamistisk rörelse har fler 'legitima' bygglossar till hands i ett muslimskt land gentemot en rörelse eller organisation som vilar annan grund än islam.²⁹

4.3.2 Möjligheter

Tarrow använder begreppet *möjligheter* (*opportunities*) i studiet av sociala rörelser och syftar på de möjligheter att agera, en social rörelse har att använda sig av.

En svag stat erbjuder enligt Tarrow fler möjligheter att verka för sociala rörelser då staten har svårt att driva igenom beslut och åtgärder, vilket öppnar upp för *möjligheter* för sociala rörelser att peka på staten som svag och att presentera egna lösningar.³⁰

4.4.3 Våld och väpnad kamp

När sociala rörelser tar till våld utmanar de statens våldsmonopol, som får sägas vara en av de grundläggande faktorerna i statsformering. Rörelserna utmanar därmed statens auktoritet genom att ta till våld.³¹ För att långsiktigt kunna lyckats med en konfrontativ linje krävs en bas av folkligt stöd för rörelsen. När det gäller sociala rörelser använder Della Porta en liknelse med val, det handlar om "power in numbers"³², att kunna visa/ha en bred bas som skänker rörelsen legitimitet. Att ha en bred folklig bas och en legitimitet blir viktiga faktorer för rörelserna då det är fundamenten för att kunna verka i respektive kontext.

4.4 Statsformeringar och sociala rörelser

Tarrow har studerat olika statsformeringar och deras hållning till sociala rörelser³³, de exempel som Tarrow bland annat nämner är Sverige och Italien. Länderna är, menar Tarrow, typexempel på hur skilda statsformeringar skiljer sig åt i bemötande av sociala rörelser. Enligt Tarrow innebar exempelvis den svenska modellen en stark stat som agerat inkluderande gentemot sociala rörelser och utomparlamentariska grupperingar. Det har lett till en lägre grad av rörelse och en lägre grad av politisk konfrontation. Italiens svaga stat i kombination med ett exkluderande agerande gentemot de sociala rörelserna har inneburit både stora sociala

²⁹ Wiktorowicz, 2004 s. 129-130

³⁰ Tarrow, 1998, s.71-73, s.81-83

³¹ Della Porta och Diani, 2006, s.174-175

³² Della Porta och Diani, 2006, s.171

³³ Se Tarrow's diskussion om statsformeringar och sociala rörelser's ömsesidiga påverkan i *Power in movement*, 1998, s.54-67, 81-83

rörelser och omfattande konfrontationer och även väpnade grupper.³⁴ Modellen kan även användas för att förstå relationen mellan sociala rörelser och staten i exempelvis Pakistan och Palestina.

4.5 Legitimitet och det sociala kontraktet

Militäranalytikern Alexis G. Grynkewich menar att den moderna staten åtnjuter en viss legitimitet och lojalitet i utbyte mot att den erhåller (basala) sociala tjänster och viss trygghet, staten uppfyller ett *socialt kontrakt*.³⁵ När staten inte kan tillhandahålla de grundläggande tjänsterna som medborgarna förväntar sig, tappar de enligt Grynkewich även förtroendet för statens funktion. När rörelser skapar egna sociala institutioner och därmed kan peka på statens oförmåga att erbjuda basala sociala tjänster och oförmågan att fullfölja det sociala kontraktet skapas möjlighet för rörelsen att erhålla den legitimitet och lojalitet som medborgarna varit bereda att ”investera” i staten.

Grynkewich menar att rörelsernas sociala arbete medvetet används för att underminera statens legitimitet, det handlar om en taktik där rörelsen får möjlighet att rekrytera nya aktivister, får en egen ökad legitimitet och får tillgång till ekonomiska resurser.³⁶ Grynkewich nämner Hamas och Libanesiska Hizbollah som tydliga exempel på rörelser som lyckats bygga upp sociala institutioner och erhålla ett brett folkligt stöd. Grynkewich pekar även på LeT/JuD, som en rörelse som är på god bit på vägen i ”arbetet” att bli en aktör liknande Hamas.³⁷

4.6 Islam och socialt arbete

Anna Meeuwisse och Hans Swärd, forskare i socialt arbete, menar att *socialt arbete* har relativt olika mening beroende på kontext och tid. Det är ett brett ämne som täcker upp frivilligt arbete, socialtjänst, och arbete inom andra samhällssektorer. Meeuwisse och Swärd menar att socialt arbete är ett relativt sent begrepp. Under 1800-tal förekom begrepp som välgörenhetsarbete, hjälparbete, barmhärlighetsarbete och filantropi. De verksamheter som drevs var framför allt inriktade på basala behov och innefattande exempelvis sjukhus, barnhem, härbergen och liknande sociala institutioner. Numera syftar begreppet *socialt arbete* i västvärlden på ett mer omfattande arbete, på flera nivåer i samhället.³⁸ Det sociala arbete som avhandlas i uppsatsen är dock inte likställt med det vi i Sverige definierar utan det

³⁴ Tarrow, 1998, s.54-55, s.81-82

³⁵ Grynkewich, *Welfare as Warfare: how violent non-state groups use social services to attack the state*, 2008, s.352

³⁶ Grynkewich, 2008 s.352-354

³⁷ Grynkewich, 2008 s.357

³⁸ Meeuwisse, Suneson, Swärd, *Socialt arbete – en grundbok*, 2006, s.27-28

handlar om kontext- och kulturberoende tolkningar precis som Meeuwisse och Svärd skriver. Nedan kommer att redogöras närmare för de kopplingar som finns mellan Islam och socialt arbete.

För att underlätta för läsaren att följa resonemangen runt hur socialt arbete används av islamister följer en kortfattad genomgång av det sociala budskapet i Islam samt några grundläggande begrepp som är av relevans. Medkänsla och välgörenhet är två teman som brukar förknippas med världsreligionerna. Bibeln såväl som Koranen har flera passager som behandlar social solidaritet och tar upp hjälp till mindre bemedlade. Koranens suror³⁹ 9:60, 107:0-107:7 samt 2:177 är tydliga exempel som talar om offergåvor till fattiga och nödställda, guds straff mot dem som inte hjälper fattiga medmänniskor och erläggandet av allmoseskatten, *Zakat*.

Allmosor och välgörenhet är en grundläggande tanke i Islam och koppling till att driva socialt arbete blir inte avlägsen. *Zakat* är en av de fem grundpelarna i Islam och syftar på givandet av allmosor, som man kan se i ovan citerade suror. De insamlade medlen har traditionellt gått till ren välgörenhet för fattiga, ersättning för krigsskadade, men man har även bekostat bygget av institutioner, exempelvis moskéer. Även fastan som är en av de fem grundpelarna har ett socialt syfte, nämligen att påminna om de fattiga som inte har råd med mat. Religionsvetaren Karen Armstrong menar att social rättvisa är den främsta dygden inom Islam. Det muslimska samfundets (Umma) grund vilar på medkänsla, politisk- och social rättvisa och rättvis fördelning av rikedomarna, menar Armstrong.⁴⁰

Begreppet *Da'wa* kan översättas ungefär *missionerande, spridande av läran, call to Islam*. *Da'wa* innebär inte bara missionerande utan även att den enskilde skall studera den islamska läran.⁴¹ Det innebär även att den enskilde skall handla och agera för Islam i alla aspekter och tillfällen. Mellanösternforskaren Janine A. Clark ger exempel på att *Da'wa* kan innebära exempelvis att aktivera sig i ett politiskt parti/organisation, leda/delta i studiegrupper (*nadwas*) eller volontärarbete inom organisationer som bedriver socialt arbete.⁴²

³⁹ Sura - ett kapitel/stycke i Koranen

⁴⁰ Robert Robert, *The social laws of the Qoran : considered and compared with those of the Hebrew and other ancient codes*, 1990, s.70-72, Sara Crabtree Ashencaen, Fatima Husain, Basia Spalek, *Islam and social work: debating values, transforming practice*, 2008, s.23-24, Karen Armstrong, *Islam*, 2004, s.33-34, Cyril Glasse, *The concise encyclopedia of Islam*, 2001, s.488-489

⁴¹ Janine A Clark, *Islamic activism: a social movement theory approach*, 2004, s.165, Grynkewich, 2008, s. 3

⁴² Clark, 2004, s.169

Det sociala budskapet i *Zakat* och det organisatoriska i *Da'wa* är av intresse då det innebär en tydlig religiös grund och koppling till det sociala arbete som de islamistiska rörelserna bedriver.

4.7 Muslimer, islamister och jihadister - definitioner

Det är en väsentlig skillnad på begreppen islamist och muslim. Benämningen islamist som används i uppsatsen syftar till de grupperingar och rörelser som har en politisk-religiös agenda att sprida Islam. Muslim är benämningen på en utövare av Islam och jag skiljer då på aktivt verkande för upprättande av islamska kalifat⁴³ och aktivt troende. Religionshistorikern Mattias Gardell menar att Islamism är en konstruerad politisk ideologi som utgår från politiska termer och metaforer hämtade från Islam. Vidare menar Gardell att islamism ”med få undantag” är en motståndsideologi där Islam används som ”en berättelse om att en annan värld är möjlig”.⁴⁴ En av grunderna för formering av sociala rörelser är just en tydlig motståndsbild att agera gentemot. Globaliseringen ses av många islamister, menar Gardell, som en fortsättning på kolonialismen vilken drabbade stora delar av den muslimska världen under 1800-1900-talet. Globaliseringen innebär för islamisterna, menar Gardell, en påtaglig brist på social rättvisa (som ovan nämnt, är grundläggande i Islam) och avsaknad av andliga värden. Reaktionen blir att söka sig mot en mer fundamentalistisk syn på omvärlden och kamp för ett ”islamskt territorium”.⁴⁵

Termen jihadist som används både inom det akademiska fältet och i dagligt tal innebär fundamentalistiska islamister, som utövar jihad i den väpnade formen. Jihad är enligt religionsforskaren Jamal J Elias troligen ett av det mest missförstådda och missanvända begreppen inom Islam. I grunden innebär begreppet både försvar av islam och stärkande av islam, vilket under tid även har yttrat sig som annekteringskrig av områden (att jämföra med de kristna korstågen). Jihad har två sidor, svärdet och pennan, vilka syftar på dels det fysiska försvaret och dels det psykiska/mentala försvaret av Islam. I modern tid används generellt begreppet Jihad, enligt Elias, för att beskriva försvaret av det muslimska hemlandet eller samhället/samfundet. Jihad används som ett legitimerande begrepp och Elias liknar det vid användandet av ”rättfärdiga krig” i västvärlden. Politiskt-religiösa extremister använder då

⁴³ Kalifat är ett islamskt rike

⁴⁴ Gardell, *Bin Laden i våra hjärtan: Globaliseringen och framväxten av politisk islam*, 2005, s.10-11

⁴⁵ Gardell, 2005, s.10-11

begreppet Jihad eller rättfärdigt krig för att rättfärdiga sitt agerande, även om majoriteten inte anser det rättfärdigt.⁴⁶

5. Analys

5.1 Lashkar-e-Taiba och Jamaat-ud-Dawa – två sidor av samma mynt

”We believe in Huntington’s clash of civilizations⁴⁷, and our jihad will continue until Islam becomes the dominant religion”⁴⁸

Hafiz Saeed, en av grundarna till Lashkar-e-Taiba samt ledare för Jamaat-ud-Dawa

5.1.1 JuD – ursprung och bakgrund

I Pakistan råder sedan flera år en instabil situation med väpnade islamistiska rörelser, militärstyre och konflikter med den stora grannen Indien. Det finns ett flertal väpnade rörelser i Pakistan varav de flesta antingen är engagerade i Kashmirfrågan eller Afghanistan. En tendens som kunnat skönjas hos de pakistanska rörelserna är ett ökat intresse för det egna landet, Pakistan. De pakistanska rörelserna har börjat orientera sig mot att inte bara kämpa i exempelvis Kashmir eller Afghanistan utan även för att bekämpa den pakistanska staten och på sikt införa islamistiskt styre i Pakistan.⁴⁹ De islamistiska rörelserna använder sig av tydligt definierande motståndare, vilket Della Porta menar är en av grunddefinitionerna för sociala rörelser.⁵⁰

En av de större rörelserna i Pakistan i dagsläget är JuD som dock började under namnet LeT som i sin tur är sprunget ur organisationen Markaz-ud-Dawa-wal-Irshad. LeT kunde, enligt flera bedömare, under 2000-talet samla hundratusentals anhängare på sina årliga stormöten, vilket innebär att JuD är en aktör och faktor att räkna med. Genom att mobilisera många anhängare försöker rörelserna skapa känslan av en kollektiv identitet vilket också ökar möjligheten att agera kollektivt mot gemensamma mål.⁵¹ Särskilt som rörelsen propagerar för väpnad kamp och använder sig av självmordsbombare och *Fidayeen*, vilket innebär att gå till angrepp med målet att döda så många som möjligt, och om möjligt undkomma själv.⁵²

⁴⁶ Jamal J Elias, *Islam*, 1999, s.73, Glasse, 2002, s.240-241

⁴⁷ Teori av statsvetaren Samuel P. Huntington om att religiösa och kulturella identiteter är vår tids konfliktgrund. Finns utgiven på svenska som ”civilisationernas kamp”.

⁴⁸ Hassan Abbas, *Pakistan’s drift into extremism – Allah, the Army, and America’s War on Terror*, 2005, s.212

⁴⁹ Saeed Shafqat, *Pakistan – Nationalism without a Nation?*, 2002, s.131-133

⁵⁰ Della Porta och Diani, 2006, s.20-22

⁵¹ Syed Manzar Abbas Zaidi, *Profiling the Lashkar-e-Taiba*, 2009, s.324, Della Porta och Diani, 2006, s.20-22

⁵² Abbas, 2005, s.214, Shafqat, 2002, s.131, Zaidi, 2009, s.324

LeT:s ursprung kan sökas i kampen mot den sovjetiska ockupationen av Afghanistan 1979 – 1988/89 då islamistiska motståndsgupper bekämpade den sovjetiska ockupationsmakten. När den sovjetiska ockupationen av Afghanistan avslutades vände en del av de pakistanska jihadisterna som slagits i Afghanistan ögonen mot det av Indien kontrollerade Kashmir. Visserligen hade rörelserna redan tidigare agerat mot vad de anser är en indisk ockupation av Kashmir, men rörelserna hade nu en repertoar med sig från kampen för ett fritt och islamskt Afghanistan. Repertoaren av metoder och uttrycksätt omformas över tid och de Pakistanska rörelserna kunde relativt enkelt identifiera nya motståndare och anpassa repertoaren efter den nya tiden.

LeT bildades 1990 med uttalat mål att kämpa för att ”befria Kashmir från Indien”. Av de som grundade LeT återfinns akademiker från islamistiska universitet och en del av dem var även veteraner från kriget mot Sovjet. LeT skapas som en väpnad del till Markaz-ud-Dawa-wal-Irshad (MDI) som kan sägas ha varit den politisk-religiösa delen som arbetade med att sprida det wahhabistiska⁵³ budskapet.⁵⁴

5.1.2 Madrasorna – rörelsen bygger ett eget utbildningssystem

MDI etablerade under mitten av 90-talet en mängd *madrasor*⁵⁵ där de förutom religiös utbildning även syftade till att skapa en ”Jihadistkultur”⁵⁶ hos studenterna, menar kriminalprofessorn Zaidi, som även är högt uppsatt chef inom Pakistans antiterroristbekämpning. Pakistans utbildningssystem är på många håll väldigt eftersatt och *madrasorna* erbjuder då den utbildning som finns att tillgå. Många av *madrasorna* förlades till fattiga och rurala områden vilket även gav MDI gott rykte då de ordnade utbildning för fattiga, menar Zaidi.⁵⁷

Att rörelsen bygger upp ett eget utbildningssystem är en *möjlighet* som bidrar till att de troligen ses som en legitim aktör. Det innebär även *framing* då rörelsen erbjuder utbildning och en religiös ”lösning” till skillnad från den pakistanska staten som framstår som svag och icke närvarande.

⁵³ Fundamentalistisk gren av Islam, framförallt understödd av Saudiarabien (och Qatar).

⁵⁴ Zaidi, 2009, s.316-325, Shafqat, 2002, s.134-145

⁵⁵ Religiöst inriktade ”skolor”

⁵⁶ Med begreppet åsyftas en kultur där Jihad och militant Islamism är det vedertagna.

⁵⁷ Zaidi, 2009, s.318-319

Parallellt med MDI byggdes LeT upp för att föra jihad i Kashmir. LeT etablerade ett flertal ”Jihadisläger” längs gränsen till och i Kashmir. Enligt flera bedömare understöddes byggandet av ”Jihadisläger” av Pakistans säkerhetstjänst ISI, samt i viss mån av CIA, menar Zaidi⁵⁸. 2001 uppges det att LeT har sex militära träningsläger i Pakistan och Kashmir där ”tusentals” jihadister tränas i gerillakrig och religiösa frågor. De har även enligt den citerade uppgiften hos Zaida, ett större antal läger inne i Kashmir och över 2200 officerare utsprida i Pakistan och Kashmir⁵⁹. LeT var så pass etablerade att de hade rekryteringskontor över stora delar av landet. Rekryter inom LeT genomgick utbildning i två steg, efter den första kortare delen skickades rekryterna ut på uppdrag i form välgörenhetsarbete, missionerande eller arbete i organisationernas tjänst exempelvis vid organisationens olika kontor.⁶⁰

I efterdyningarna av 9/11 och kriget mot terrorismen och mer specifikt flera uppmärksammade attacker mot Indiska mål placerades LeT, 2002, på USA:s terrorlista. LeT flyttade då officiellt till Kashmir och en ny organisation kallad JuD klev fram, med ungefär samma ledare som LeT tidigare haft. Officiellt har JuDs arbete varit inriktat på missionerande, utbildning och socialt arbete.⁶¹ LeT har förblivit den väpnade grenen men det är så att säga två sidor av samma mynt, med kosmetiska skillnader.

5.1.3 Hur agerar JuD? - en blick genom nyhetsfiltret

För att få en bättre förståelse för hur LeTs/JuD:s sociala arbete ser ut kommer jag att redogöra för några pressklipp som behandlar ämnet. Artiklarna skall ses som bakgrundsmaterial då de i viss grad antagligen har en viss politisk vinkling, framför allt de indiska källorna till följd av den mångåriga konflikten. Innehållet är dock av relevans då det visar på omständigheter, av intresse för uppsatsen. En del av uppgifterna förekommer även i andra artiklar vilket gör det något troligare att det inte är fabricerat. Likaså kan JuD ha ett visst syfte med hur de framställer sig i artiklarna vilket får tas i beaktning vid läsning.

I samband med översvämningarna i Pakistan 2003 rapporterar den Indiska tidningen *The Friday Times* att JuD satt upp 10 hjälpläger och hade ett 30-tal läkare som arbetade där. JuD hade enligt rapporten även över 500 personer ute på gatorna i staden Sindh för att samla in pengar till offren för översvämningarna.⁶²

⁵⁸ Zaidi, 2009, s.318-319

⁵⁹ Zaidi, 2009, s.320

⁶⁰ Zaidi, 2009, s.316-325

⁶¹ Zaidi, 2009, s.316-325

⁶² Hasan Mansor, "Al Rasheed and Dawa active in Sindh flood relief", *The Friday Times*, 2003, s.5

Den indiska tidningen Tehelka Online gjorde 2008 ett reportage från JuD:s högkontor i Muridke. Vägen till det 30 hektar taggtrådsomgärdade området vaktas av beväpnade vakter och inne på området återfinns, enligt reportaget, bland annat ett sjukhus med plats för ett 60-tal patienter, skolor för pojkar och flickor, kemi- och elektroniklaboratorium för studenterna, en *madrassa* och en moské. Under intervjun berättar företrädaren att JuD inte anser att Kashmir tillhör Indien och därmed är de som attackerar Indiska soldater inte terrorister utan frihetskämpar. Vidare menar företrädaren som är anonym att Jihad är nödvändigt och att Indien utan tvekan är en fiende som skall bekämpas. Reportaget har en intressant passage där reportern skriver: "unlike the Taliban, the Jamaat is modeled after Hamas and is not merely an army of gun-toting members but a complex and intricate organization with a social and political agenda."⁶³

I september 2010 rapporterar programmet "Four Corners" på Australiensiska ABC från Pakistan. Tv-teamet följer JuDs arbete i ett översvämmat område i norra Pakistan och de menar att det inte är någon tvekan om att de opererar helt öppet. Militärens insatser utgår från samma område som JuD verkar i och de har enligt JuDs representant samarbetat med hjälplogistiken.

Tv-teamet intervjuar också en rad bybor som inte säger sig ha träffat på JuD tidigare men som samtidigt säger att JuD är de enda som levererat någon form av hjälp då regeringens stöd uteblivit. Enligt Samina Ahmed från den konfliktbevakande NGO:n International Crisis Group följer JuDs arbete samma mönster som exempelvis vid jordbävningkatastrofen i Kashmir 2005 då JuD byggde upp egna hjälpläger parallellt med de internationella hjälporganisationerna. De intervjuade företrädarna berättar att de fått många nya medlemmar till följd av sitt hjälparbete.⁶⁴

I tidskriften Outlook Indias reportage från de pakistanska översvämningarna 2010, berättar talespersonen för JuD, Yahya Mujahid, att organisationen har 2200 hjälparbetare igång dygnet runt i Punjabprovinsen och flera hundra av JuDs hjälparbetare har skickats till de andra översvämmade områdena, Sindh och Balochistan.⁶⁵ För IrishTimes uppger företrädare för JuD samma uppgifter samt att de har 45 ambulanser, ett dussin läger bemannade med sjukvårdspersonal och läkare till förfogande i de drabbade områdena. JuD spred samtidigt, enligt IrishTimes reporter, flygblad med budskapet att översvämningarna är ett "straff" och ett "test" från gud.⁶⁶ Det finns anledning att anta att hjälpen i viss grad blir villkorad och att den

⁶³ Harinder Baweja, "Into the heart of darkness", *Thelka Magazine*, 2008

⁶⁴ Australian Broadcast Corporation, "After the Deluge", *Four Corners*, 2010

⁶⁵ Amir Mir, "After the Deluge...", *Outlook India*, 2010

⁶⁶ Mary Fitzgerald, "Concerns grow of aid wrapped in ideology for flood victims", *Irish Times*, 2010

nöddrabbade befolkningen är lättare att få till ”motprestationer” i utbyte mot hjälp. JuD delar ena stunden ut mat och vatten för att i nästa stund förklara att det är ett straff ovanifrån och att de kan erbjuda en religiös väg till räddning.

5.1.4 Jamaat-ud-Dawa och skapandet av en kollektiv islamistisk identitet

JuD menar själva i artiklarna att hjälparbetet utförs som en god gärning enligt Islam men samtidigt berättar artiklarna om att nya medlemmar tillkommer till följd av arbetet.

Den pakistanska statens oförmåga att distribuera hjälp till nöddrabbade och deras frånvaro av kontinuerlig verksamhet i områden gagnar JuD som med sitt omfattande nätverket av aktivister kan mobilisera betydligt snabbare och effektivare än staten. Genom sitt snabba och omfattande engagemang kan JuD peka på den pakistanska staten som svag och att staten inte finns där för de drabbade medan JuD delar ut hjälp och bygger fältsjukhus. Militären som nämns ovan samarbetar i viss grad med organisationen trots att den är förbjuden, vilket gör att de troligen inte ses som en förbjuden organisation bland folket. Hjälparbetet visar tydligt på hur *framing* och *möjligheter* brukas av JuD.

En tolkning som kan göras utifrån JuDs metod att dels driva väpnad kamp och socialt arbete är att de kan liknas med ett mynts två sidor. De två faktorerna växelverkar genom att det sociala arbetet ger legitimitet och en möjlighet att rekrytera till den väpnade kampen. Den väpnade kampen ger även en viss legitimitet och möjlighet att rekrytera till det sociala arbetet. Genom att t.ex. erbjuda utbildning till fattiga och nöddrabbade kan de predika sitt budskap och rekrytera studenter till den väpnade kampen. JuD får även antas följa sin religiösa övertygelse vilket spelar in, det handlar inte bara om en medveten taktik utan om en kombination. Dock innebär det sociala arbetet rent praktiskt en rekryterande faktor och ett sätt att bygga sin rörelse.

JuD:s fokus på att använda och etablera *madrasor* över landet tyder på en medveten taktik för att säkra och bredda sin rekrytering till organisationen och för att sprida Islams budskap (i sin egen fundamentalistiska tappning), som de ser som sin plikt. International Crisis Group har i rapporten ”Pakistan: madrasas, extremism and the military”, från 2002, skrivit just om skapandet av en Jihadistkultur som nämns ovan. Det handlar om hur *madrasorna* skapar och sprider läroböcker, tidningar, ljudinspelningar m.m som manar till Jihad och kamp mot Indien, USA och väst.⁶⁷ Pakistanforskaren Saeed Shafqat menar att kombinationen att bedriva

⁶⁷ International Crisis Group, *Pakistan: madrasas, extremism and the military*, 2002

väpnad kamp och utbildning genom *madrakor* är medveten taktik och syftar till att skapa en *islamistisk kollektiv identitet*.⁶⁸

5.2 Hamas – från socialt arbete till väpnad kamp

”There is no solution to the Palestine problem except through Jihad”⁶⁹

Hamas stadgar, artikel 13.

5.2.1 Hamas – en bakgrundsbeskrivning

Hamas som rörelse bildades i samband med den första Palestinska Intifadan⁷⁰ 1987 men organisationsstrukturen har funnits en längre tid i de Palestinska områdena. Det muslimska brödrskapet som Hamas härstammar från bildades i Egypten 1928 och i Palestina bildades brödrskapet 1945. Två år efter bildandet av brödrskapet i Palestina hade organisationen mellan 12.000 – 20.000 aktiva medlemmar och 25 lokala organisationer. I samband med delningen av Palestina i två delar, Västbanken och Gaza delades också organisationen upp. Västbanken kontrollerades av Jordanien och Gaza av Egypten, som sedan tidigare såg med viss skepsis på brödrskapet till följd av politiska stridigheter i Egypten. Av olika politiska skäl tappade brödrskapet en stor del av sina anhängare i Västbanken och 1967 beräknas de endast ha haft 1.000 medlemmar på Västbanken. På Gazaremsan arbetade muslimska brödrskapet aktivt med motstånd mot Israel och delvis mot den egyptiska regimen, framförallt arbetade rörelsen med att sprida Islam som kollektiv identitet.⁷¹

1967 invaderade flera omkringliggande länder Israel men förlorade relativt omgående striden i sexdagarskriget. Paraplyorganet PLO (Palestinian Liberation Organization) som innefattade Fatahrörelsen var den dominerande politiska aktören de närmaste åren medan brödrskapet fortsatte fokusera på att bygga en islamistisk rörelse med strategi att ”re-islamisera” Palestina underifrån genom att arbeta främst på individnivå. Till skillnad från många av de andra Palestinska grupperingarna under 70-talet menade brödrskapet att kampen skulle föras utan våld. Brödrskapet började under 70-talet bygga upp en mer omfattande infrastruktur som kretsade runt al-Mujamma’al-Islami eller det Islamska centret på svenska. I slutet på 70-talet fanns en rad islamistiska institutioner, som fokuserade på socialt arbete och utbildning, på Gazaremsan. Under 80-talet bröt sig en fraktion ur brödrskapet och tog till väpnad kamp mot

⁶⁸ Shafqat, 2002, s.145

⁶⁹ Khaled Hroub, *Hamas: Political thought and practice*, 2000 s. 275, Hamas, *The Covenant of the Islamic Resistance Movement*, 1988

⁷⁰ Intifada betyder uppror eller resning

⁷¹ Michael Irving Jensen, *The political ideology of Hamas a grassroots perspective*, 2009, s.11-14

Israel, vilket bidrog till bildandet av Hamas. 1988 började flygblad spridas undertecknade Harkakat al-Muqawama al-Islamiyya (Islamska motståndsrörelsen / Hamas) där rörelsen kallade till strejker och konfrontation med Israeliska ockupationsstyrkorna. Hamas definierade en tydlig motståndare, Israel, och kunde därmed även bygga upp en stark rörelse när det gällde militant motstånd. Hamas bestod till stor del av yngre och mer konfrontativt inriktade medlemmar av brödrskapet som relativt snabbt, enligt Jensen, tog över brödrskapets organisation och infrastruktur. 90-talet präglades av konfrontation med Israel och den konkurrerande palestinska rörelsen Fatahanknutna *Palestinska myndigheten* som sågs som förrädare till följd av fredssamtalen med Israel. I mitten av 90-talet inledde Hamas attacker med självmordsbombare mot Israeliska mål, vilket i kombination med maktkampen fick Fatah att arrestera Hamasmedlemmar och stänga ner flera av de sociala institutioner som Hamas drev. I slutet av nittiotalet återgick Hamas dock mer och mer till rötterna med socialt arbete och att sprida islam (dock förekom en rad väpnade aktioner fortfarande).⁷²

5.2.2 2000-talets rörelse

År 2000 inleddes den andra Intifadan, Al-Aqsa-Intifadan, vilket fick Hamas att ta upp vapen och utöka självmordsbombningarna. Intifadan började som en relativt folklig resning men blev snart kraftigt militariserad i en ständigt ökande spiral av våld. Civila mål i Israel attackerades och både sekulära och islamistiska grupper och rörelser deltog i väpnade attacker mot bland annat bosättningar. Jensen menar att Al-Aqsa-Intifadan kom lägligt för Hamas.

Hamas spred tidigt flygblad där de kritiserade Fatahs palestinska myndighet för att inte stödja det palestinska folkets uppror. Sommaren 2001 visade opinionsundersökningar för första gången på att Hamas hade större stöd än Fatah på Gazaremsan.⁷³ Israels bombningar och Fatahs passivitet gav Hamas *möjlighet* att agera och de egna attackerna innebar *möjligheter* och *framing* då de visade på handlingskraft/motstånd och kunde peka på yttre fiender.

5.2.3 Hamas efter 11 september 2001

Så kom 11 september och kriget mot terrorismen vilket svepte med delar av de islamistiska rörelserna på terrorlistor och så även Hamas, som fördes upp på EUs terrorlista 2003 efter påtryckningar från Israel, USA och Fatah. Jensen menar att Hamas undgick terrorklassning 2001 då många europeiska aktörer var medvetna om det sociala arbete som Hamas bedrev och att det skulle försvåra den humanitära och politiska situationen att förbjuda dem. Konflikten

⁷² Jensen, 2009, s.15-37

⁷³ Jensen, 2009, s.37-38

med Israel trappades under början av 2000-talet upp med följd av omfattande självmordsbombningar i Israel, vilket Israel besvarade med militära anfall och genom att mörda politiska företrädare för Hamas.⁷⁴ 2004 mördades två av de politiska frontfigurerna inom Hamas och samma år avled Yasir Arafat. Händelserna öppnade upp nya *möjligheter* för Hamas och de återgick i viss grad till sitt ursprung; det sociala arbetet. De nya ledarna som tillträdde deklarerade att rörelsen var villig att ingå eldupphör, vilket de även höll under 2004-2005.⁷⁵

5.2.4 Hamas intåg i parlamentet

Under perioden 2004-2006 hölls lokala val och Hamas tog alltfler platser för att slutligen 2006 vinna majoritet i det palestinska parlamentet, med 74 platser av 132.⁷⁶

Perioden efter valet fram tills nu är inte lika väl dokumenterad och har till synes i stor grad bestått av omvärldens förvirring över valresultatet. Fatah och Hamas påbörjade samtal, inledde samarbete och slutligen blev det väpnad konfrontation mellan rörelserna. Hamas kontrollerar i dagsläget Gazaremsan och Fatah har tagit kontrollen över Västbanken i stort. Israel har i viss grad stöttat Fatah gentemot Hamas och underlättat flödet av varor mellan Israel och Västbanken samtidigt som Gaza är under omfattande sanktioner.⁷⁷

Hamas framgångar och framväxt kan enligt forskaren Glenn E Robinson, skönjas i det faktum att de sekulära arabregimerna misslyckades med att skapa starka ekonomier och en friare politik. Inflytandet från den islamska revolutionen, influensen från Saudiarabien och andra konservativa/islamistiska stater med gott om oljepengar att investera i islamistiska rörelser samt konflikten med Israel är faktorer som påverkat framväxten av den rörelse Hamas är idag, menar Robinson.⁷⁸

5.2.4 Gräsrotsarbetet – Hamas väg till framgång

Islamologen Khaled Hroub menar att Hamas folkliga framgångar till stor del kan skönjas i det faktum att de bedrivit socialt arbete på gräsrotsnivå. Hamas har med framgång, menar Hroub, bedrivit social service i form av utbildning, hälso- och välfärdsarbete genom ett omfattande nätverk av moskéer, medicinska kliniker, barnhem, fackföreningar, skolor, *zakat-kommittér*⁷⁹ och idrottsföreningar. Hamas har numera i stort konkurrerat ut Fatah som aktör när det gäller att driva social verksamhet och det beror menar Hroub till stor del på att Hamas verksamhet

⁷⁴ Jensen, 2009, s.39-43

⁷⁵ Jensen, 2009, s.43-44

⁷⁶ Jensen, 2009, s.43-44

⁷⁷ Globalsecurity.org, *Hamas (Islamic Resistance Movement)*, 2010

Globalsecurity.org, *Palestinian parliamentary elections 2006*, 2007

⁷⁸ Glenn E Robinson, *Islamic Activism – a social movement theory approach*, 2004, s.119

⁷⁹ Kommittér ansvariga för att samla in den religiösa skatten *Zakat*, se tidigare i uppsatsen.

präglats av ärlighet och transparens, medan Fatahs verksamhet varit relativt korrumpad. Till följd av den popularitet som Hamas sociala arbete åtnjutit har det också attackerats av både Israel och Fatah som sett arbetet som ett reellt hot mot respektive part.⁸⁰

Hamas verksamhet omfattade i mitten av 2000-talet ekonomiskt understöd till ungefär 120 000 palestinier i månaden och ytterligare några tusen palestinier till på en mer sporadisk basis. Hjälpen är enligt Hamas inte villkorad på något sätt, men Hroub hävdar att en obeslöjad kvinna definitivt skulle se till att bära slöja om hon skulle anhålla om stöd hos Hamas hjälporganisationer. Hroub menar att det är enklare för Hamas att sprida sitt budskap till folk som är beroende av ekonomiskt stöd från dem, det blir en metod för Hamas att arbeta med ”villkorat” stöd. Enligt International Crisis Group har Hamas bland annat etablerat nödhjälpsprogram för distribution av mat och pengar. Programmen syftar till att hjälpa familjer där familjeförsörjaren (mannen) förlorat arbetet, vars hem blivit förstörda eller som har förlorat familjemedlemmar i konflikten med Israel (både genom palestinska attacker såväl som israeliska attacker).⁸¹

Hamas har enligt Hroub tillrättaviserat personer som uppträder ”omoraliskt” exempelvis genom att festa, dricka alkohol, ej burit slöja eller badat i blandade sällskap. En kvinna sköts ihjäl och hennes fästman misshandlades 2005, av Hamas-milis, när de befann sig tillsammans i fästmannens bil, utan att vara gifta.⁸² Det finns alltså skäl att anta att det sociala stödet kan bli villkorat med att följa Hamas regler.

Hroub skriver att Hamas sociala arbetet är ett arv från det muslimska brödrskapet som både i Egypten och under tiden i Palestina bedrev ett aktivt socialt arbete. Det sociala arbetet är rentav så införlivat i Hamas att det råder en symbios mellan det och Hamas politik. Att Hamas kunnat skapa en omfattande infrastruktur, är som nämnt ovan, något som bidragit till att öka Hamas popularitet menar Hroub. Att bygga upp en stark folklig bas är en medveten taktik, enligt Hamas egna skrifter. Hamas menar att kampen mot den Israeliska ockupationen måste föras av ett enat samhälle. Att bygga upp en folklig bas är, enligt Della Porta, en grundförutsättning för att kunna bedriva en framgångsrik väpnad kamp.⁸³

⁸⁰ Khaled Hroub, *Hamas a Beginners guide*, 2006, s.70-72

⁸¹ International Crisis Group, *Islamic social welfare activism in the occupied Palestinian territories: a legitimate target?* 2003, s.15

⁸² Hroub, 2006, s.73-74

⁸³ Della Porta och Diani, 2006, s.174-175

Enandet av samhället kan endast göras genom att bygga en kollektiv religiös hängivenhet och det nås genom religiös utbildning och en samhörighetskänsla hos folket. Grundläggande byggstenar för Hamas taktik är som ovan nämnt bland annat att tillhandahålla kliniker, skolor, barnhem, moskéer och idrottsföreningar.⁸⁴

Det går att se en tydlig likhet med exempelvis den tidiga svenska arbetarrörelsen som skapade kooperativ, egna arenor för utbildning m.m. Hroub menar att Hamas sociala arbete och välfärdsarbete har möjliggjort en mobilisering av, och en kontaktyta gentemot, den palestinska arbetarklassen och därmed även kunna influera den med religiös agenda.⁸⁵

Enligt en artikel skriven av FN-anknutna nyhets- och analystjänsten IRIN spenderade Hamas 50 miljoner dollar på nödhjälp och ekonomiskt understöd i de direkta följderna av Israels operation ”Gjutet bly”, där de bombade sönder stora delar av Gaza under 22 dagar 2008-2009. FN och andra hjälporganisationer hade svårigheter att ta in hjälp till Gaza och delar av hjälporganisationernas infrastruktur var även sönderbombad. 4000 Palestinier vars hem blev totalt förstörda gavs ett första bistånd på 5000 dollar var av Hamas. Hamas gav ytterligare 4000 palestinier, vars hem blev delvis förstörda, bistånd på 2500 dollar var skriver IRIN.⁸⁶

5.2.5 ” Hamas has done its homework”

Efter det Palestinska valet 2006 skriver journalisten Kim Murphy på Los Angeles Times en artikel med namnet ”Hamas Victory Is Built on Social Work”.⁸⁷ Murphys artikel ger en god sammanfattning av Hamas sociala arbete och den palestinska kontexten.

Muin Rabbani från International Crisis Group berättar för Murphy att Hamas är väl genomtänkta i sin strategi; när de har soppkök erbjuder de bara soppa och gör inga ansatser att predika. Dock bör Hamas agerande ses i en bredare bemärkelse och då handlar det om en folklig mobilisering och ett sätt att öka stödet för rörelsen. Valsegern är en följd av Hamas arbete på gräsrotsnivå. Den sociala service som Hamas erbjuder håller ofta högre kvalitet, är mer effektiv och är mindre korrumpad än den som bedrivs av Fatah/Palestinska myndigheten menar Rabbani.

Sami abu Zuhri, företrädare för delar av det sociala arbetet i Gaza, säger till LA Times: “People feel the credibility of Hamas, and its ability to make change through the charity organizations that it runs”.

⁸⁴ Hroub, 2000, s.233-235

⁸⁵ Hroub, 2000, s.233-235

⁸⁶ IRIN Humanitarian news and analysis, *Hamas providing emergency relief to Gazans*, 2009

⁸⁷ Kim Murphy, “Hamas victory is built on social work”, *Los Angeles Times*, 2006

I flyktinglägret Deir al Balah är hundratals familjer beroende av ekonomiskt understöd och mat från Hamas. Familjerna får mellan 40 - 100 dollar samt mat varje månad för att överleva. En intervjuad, änkan Ataf Ostaz, säger till LA Times att hon har nio barn att försörja och att utan hjälpen hade hon varit chanslös. Ostaz fortsätter och säger till La Times att "naturally, we gave our votes to Hamas, because they are the ones who touch our need"⁸⁸. Issam Younis, företrädare för Al Mezan Centert för mänskliga rättigheter i Gaza avslutar artikeln med att säga "Hamas has done its homework. Over the years, they have established very good social services, they have the maximum use of the mosque"⁸⁹.

5.3 Mördande konkurrens - attacker mot NGOs och hjälporganisationer

5.3.1 Palestina

I Gaza har Hamas upprepade gånger stängt ner eller rent av attackerat verksamheter som anses "moraliskt förkastliga" och som anses motarbeta islam genom sitt agerande. Våren 2010 pågick uppbyggnaden och planeringen av ett sommarläger för barn, arrangerat av FN-organet UNRWA, i Gaza. Under 2009 deltog ungefär 200.000 barn i sommarlägret, vilket enligt *The Economist* kan ha retat upp islamister. Islamisterna driver egna sommarläger, som syftar till skolning i Koranen och enligt *The Economist* även "gerillaträning". UNRWAs läger 2010 hann inte inledas, då det en eftermiddag i maj 2010 dök upp beväpnade män och brände ner lägret samt lämnade tre kulor till FN-representanten på plats. Hamas tog officiellt avstånd från händelsen men Hamas säkerhetsstyrkor rapporteras ha varit mer intresserade av att stoppa FN-personalens protest än att gripa de beväpnade männen. Hamas har tidigare även kritiserat sommarlägret och attacken förblev outredd.⁹⁰ En månad senare när UNRWA lägret återuppbyggs inträffade samma sak återigen; en grupp på ca 30 beväpnade män övermannade de vakter som fanns posterade och brände åter igen ner lägret.⁹¹ UNRWA befinner sig i en relativt känslig situation i Gaza där de är beroende av Hamas godkännande och UNRWA förefaller ha varit sparsamma med uttalanden runt händelserna. Beväpnade aktivister tillsammans med säkerhetsstyrkor från Hamas har tidigare stängt ner journalistfacket i Gaza och gripit ett flertal journalister. Det svenska Olof Palmes Internationella Center som bedriver verksamhet i Gaza har även de fått utstå repressalier. I

⁸⁸ Murphy, 2006

⁸⁹ Murphy, 2006

⁹⁰ The Economist, "Hamas versus the United Nations", *The Economist*, 2010, Jerusalem Post, "Islamists torch summer camp in Gaza", *Jerusalem Post*, 2010

⁹¹ UNRWA, *UNRWA strongly condemns second attack on Summer games locations*, 2010

början av februari 2010 varnades centrets representant på plats för att verksamheten de bedrev inte var godkänd av myndigheterna och uppmanades att skriva under handlingar om detta. Representanten vägrade och några timmar senare återkom en grupp beväpnade män från Hams och beslagtogs datorer och stängde ner centrets verksamhet.⁹² I en rapport från 2008 räknar Palestinian Center for Human Rights upp över 150 attacker mot civila service organisationer utförda av framförallt Hamas väpnade gren Izzedeen El-Qassam brigaderna. En del av attackerna kan härröras till den konflikt som rådde mellan Fatah och Hamas vid tillfället men utöver det finns även andra civila organisationer som attackerats eller stängts ner.⁹³

5.3.2 Pakistan

I Pakistan har ett flertal attacker utförts mot NGOs dock utan att någon tagit på sig dem. I en attack mot organisationen ”World Vision”, som arbetade med hjälparbete efter översvämningarna 2005, dödades ett flertal medarbetare. Kontor tillhörande hjälporganisationer har även utsatts för raketattacker och bombdåd. Det går inte med säkerhet att säga om Lashkar-e-taiba har varit inblandade men mönstret att förövarna anklagar organisationerna för att arbeta mot islam och agera obscent/omoraliskt är återkommande.⁹⁴

Attackerna följer liknande mönster i både Gaza och Pakistan, hjälporganisationerna anklagas för att ha en dold agenda, agera omoraliskt och att de motarbetar islam. Påfallande ofta förefaller hjälporganisationerna som attackerats ha projekt som direkt konkurrerar med den verksamhet som exempelvis Hamas eller JuD/LeT bedriver. Rörelserna konstruerar en världsbild där NGO:n står för det onda och fientliga och den egna rörelsen för det goda och rätttroga. Attackerna kan antas ha två syften, dels att eliminera konkurrens om rollen som hjälpare och dels att visa på den egna rörelsen som rättfärdig och den andra som en organisation som är fientlig till Islam (*framing*).

5.4 Svaga stater och sociala rörelasers möjligheter

Enligt Della Portas teorier kan Pakistan betraktas som en svag stat i den bemärkelse att den inte större grad har inkluderat de sociala rörelserna vilket har lett till en högre grad av

⁹² European Forum, *Swedish Olof Palme Center in Gaza forced to close down*, 2010

⁹³ Palestinian Center for Human Rights, *PCHR gravely concerned over the deterioration of the human rights situation in the occupied Palestinian territory*, 2008

⁹⁴ Khan Ahmad Nisar, “Militants blow up charity’s office in Manshra, kill six”, *Dawn*, 2010, One Pakistan News, Bomb attack hits NGO office in Peshawar, one injured”, *One Pakistan News*, 2009

konfrontation och förekomst av väpnade rörelser.⁹⁵ Det har dock funnits kontakter mellan delar av makteliten och väpnade rörelser. Pakistan är även en relativt svag stat gällande i vad den kan erbjuda i social service för medborgarna. Staten är mer inriktad på att vara en myndig och auktoritär stat än att tillgodose grundläggande behov hos befolkningen. Pakistanforskaren Husain Haqqani menar att de institutioner som den pakistanska staten tillhandahåller befinner sig i ett tillstånd av förfall. Det gäller även de basala sociala institutionerna som saknar ekonomiska resurser och har en allt större population att bistå.⁹⁶ De islamistiska rörelserna i Pakistan har på så sätt en *möjlighet* att bygga upp sociala institutioner för att kunna verka bland befolkningen och samtidigt framstå som ett alternativ till den svaga statsmakten.

Palestina har ingen fungerande statsapparat vilket gör det svårt att tala om ett enhetligt agerande från palestinska myndigheter. Statsformeringen i Palestina försvåras av det faktum att två olika rörelser driver en intern maktkamp, att Israel motarbetar en statsbildning och att endast ett fåtal länder godkänt Palestina som stat. Agerandet gentemot sociala rörelser är beroende på rörelsens grund och i vilket område den verkar. Fatah och Hamas agerar på egen hand i respektive område och det har förekommit konfrontationer mellan de två rörelserna så någon större grad av inkluderande gentemot respektive rörelse är svårt att finna. Det finns i viss grad islamistiska rörelser som bedriver socialt arbete i Palestina och då främst Gaza, de är dock underställda Hamas godkännande.

Att bygga upp och erbjuda institutioner för social service har flera syften för de islamistiska rörelserna än att agera filantropiskt utifrån sin religiösa övertygelse. Det innebär ett sätt att direkt utmana staten och visa på sig själv som ett handlingskraftigt alternativ, det innebär alltså *möjlighet* och *framing*. För de islamistiska rörelserna innebär det här utmärkta förutsättningar att bygga en rörelse med folkligt stöd. Hamas som numera sitter i maktposition har byggt upp rörelsen på socialt arbete och fortsätter bygga upp sociala institutioner efter sitt tillträde och markerar därmed sitt ”engagemang”. (Utgångspunkten får dock tas i Hamas som oppositionell rörelse då de står i en tydlig konfliktsituation mot Fatah och Israel). Statens misslyckande ger goda *möjligheter* att verka och bygga upp ett folkligt stöd för rörelsen. Genom att dessutom utmåla en tydlig motståndare och att peka på statens misslyckande använder rörelsen *framing* för att påvisa sin legitimitet som folkliga och ansvarstagande för sociala problem.

⁹⁵ Se kapitel 4.4 i uppsatsen

⁹⁶ Haqqani Husain, *Pakistan – between mosque and military*, 2005, s.311-313

5.5 Det sociala arbetets roll för rörelserna

Hamas och JuD skapar vad som kan benämnas som ”counterterrorism policy dilemmas”.⁹⁷ Detta fenomen, enligt Grynkewich, innebär att rörelsernas sociala verksamhet blir en livlina för många människor och därmed svåra att slå ut med våld, då det skulle kunna innebära en humanitär katastrof. Rörelsernas folkliga stöd till följd av det sociala arbetet innebär också att militära angrepp gentemot den sociala infrastrukturen innebär en risk för radikaliserings av befolkningen. Rörelserna har genom sitt sociala engagemang och byggandet av strukturer blivit en aktiv och naturlig part av samhället som bedriver viktig aktör för många människor.⁹⁸

Det sociala arbetet utgör en del av den repertoar som rörelserna besitter, det sociala arbetet blir ett av de arbetssätt som både definierar rörelsen och definierar omvärlden. I fallet Hamas existerade en repertoar av socialt arbete och byggande av sociala institutioner genom arvet från muslimska brödraskapet. Israels angrepp mot det palestinska folket och svaret genom folkliga resningar i intifadorna (där Hamas medverkade) markerar ett tydligt tillägg till Hamas repertoar. Från att ha arbetat med att fredligt bygga upp en islamsk rörelse underifrån och bedriva socialt arbete började Hamas även ägna sig åt väpnad kamp.

JuD:s kontext med bakgrunden i väpnad kamp gentemot sovjetiska invasionsstyrkor kombinerades senare med omfattande socialt arbete och kamp för politisk islam. Båda rörelserna har, vilket visas i deras agerande, ett medvetet förhållningssätt till hur de använder sig av social service och socialt arbete. Det handlar dels om att bygga upp ett islamiskt idealsamhälle genom egna institutioner men även om att bygga en social rörelse för att driva förändringen. Det sociala arbete och den väpnade kampen går hand i hand för de båda rörelserna. På detta område kan det skönjas en viss skillnad i rörelsernas utveckling av repertoarer. Hamas har rört sig från fredligt arbete till att även inkludera väpnad kamp medan JuD däremot har gått från att i stor grad vara en väpnad rörelse till att bedriva socialt arbete. Som beskrivs i kapitel 4.2 i uppsatsen omformas sociala rörelsernas repertoarer över tid och nya metoder kan tillkomma eller försvinna vilket syns i exemplet ovan.

International Crisis Group menar att även om Hamas har andra arbetssätt och metoder än socialt arbete är det sociala arbetet en mycket viktig faktor till Hamas framgångar och anledning till att rörelsen växt. Vidare menar International Crisis Group, att Israels taktik att

⁹⁷ Grynkewich, 2008, s.350

⁹⁸ Grynkewich, 2008, s.350

bomba Hamas sociala infrastruktur för att på så sätt minska stödet och hjälpen till Hamas väpnade gren, snarare riskerar att radikaliserar befolkningen och öka stödet för Hamas. Att försöka bygga upp en alternativ social infrastruktur genom Israel eller Fatah blir svårt menar International Crisis Group då varken Israel eller Fatah framstår som trovärdiga alternativ hos befolkningen.⁹⁹

Min undersökning visar att, för att definiera sig som rättrogna och rättmäktiga tolkare av Islam, använder sig rörelserna av *framing* genom att tydligt peka ut fiender i form av exempelvis Israel, Fatah, USA och ”Väst”, en tydlig yttre fiende att enas mot. Vidare är *möjligheterna* konstruerade efter fiendebilden och lokala förutsättningar. Det faktum att Israel bedriver annektering och angrepp gentemot den civila befolkningen i Palestina och Fatahs korruption och oförmåga att bygga upp sociala institutioner gynnar Hamas som framträder som en legitim aktör. I Pakistan har den pakistanska statens svaghet, konflikten runt Kashmir och JuDs sociala arbete öppnat mycket goda *möjligheter* att verka och bygga en rörelse, *framing* i form av politisk islam och konstruerandet av den yttre fienden i form av den relativt sekulära staten Pakistan och ett skifte av motståndare från Sovjet till USA.

Det sociala arbetet är även en legitimitetsskapande faktor då det dels de facto förser befolkningen med mat och pengar, samtidigt utgör arbetet en grundläggande funktion inom Islam. Befolkningen kan lättare identifiera sig med en islamistisk organisation, som utifrån hänvisningar till Koranen, bedriver socialt arbete, än en utomstående organisation som arbetar på en rent humanistisk eller rent av kristen grund. Det blir en del av den kulturella förförståelsen och viktigt att ta i beaktning, menar Wiktorowicz.¹⁰⁰

⁹⁹ International Crisis Group, 2003, s.24-26

¹⁰⁰ Wiktorowicz, 2004 s.116

6. Avslutande diskussion

Analysen har visat på hur Hamas byggt upp en social infrastruktur i de palestinska områdena och främst i Gaza. De sociala institutionerna fyller en viktig funktion för Hamas, som rekryterande grund till Hamas politiska och sociala arbete.

JuD har inte samma omfattning av sociala institutioner som Hamas men är en stor aktör gällande socialt arbete i Pakistan. JuD har ett stort nätverk av aktivister för socialt arbete som snabbt kan mobiliseras vid katastrofer. JuD tillhandahåller även basala institutioner för bl.a. sjukvård och utbildning. Forskare menar att det sociala arbetet definitivt är en central del av de båda rörelserna. Både Hamas och JuD definierar sig själva genom det sociala arbetet snarare än väpnad kamp.

Grunderna för det sociala arbetet som Hamas och JuD bedriver finns både i en religiös kontext där Koranen innehåller ett flertal uppmaningar till social solidaritet exempelvis genom skatt till de fattiga i form av *Zakat* och skapandet av sociala institutioner. Grunden går även att finnas i en medveten taktik från rörelsernas sida. Det sociala arbetet innebär en rekryterande faktor till rörelserna genom att de framstår som den aktör som kan förse befolkningen med exempelvis mat och utbildning. Statens anseende och legitimitet får en underordnad roll gentemot rörelserna då rörelserna kan erbjuda social service i större omfattning än staten.

Ett långsamt och ineffektivt agerande från exempelvis Fatah eller den pakistanska staten innebär *möjligheter* för respektive rörelse att trädla in som aktör. När rörelserna till skillnad från staten kan erbjuda tjänster och service innebär det att de dels erbjuder en lösning, kan peka ut en annan aktör (exempelvis den pakistanska staten) som motståndare och mobilisera folk till sin egen rörelse (*framing*). Uppsatserna har visat på hur framing används av rörelserna Hamas och JuD. Hamas har agerat genom att definiera tydliga motståndare i Israel och Fatah, de pekas ut som orsaker till problem. Israels ockupation och Fatahs korrupktion och ovilja att agera mot Israel är två faktorer som möjliggör för Hamas att framställa sig som en lösning på ockupation och fattigdom. De kan sedan mobilisera sina anhängare mot Israel och Fatah och därigenom sluta cirkeln genom att visa hur de som rörelse agerar mot det som ses som problem. JuDs agerande är relativt likvärdigt, skillnaden är att Indien och pakistanska staten pekas ut som motståndare. Lösningen för JuD innebär ett fritt islamskt Kashmir och att islamisera Pakistan.

Genom att erbjuda basala sociala tjänster och agera mot det som definierats som motståndare framstår rörelserna som legitima aktörer. Befolkningen kan genom rörelsernas agerande uppfatta dem som trovärdiga alternativ och därmed investera lojalitet och legitimitet i rörelserna. Att rörelserna framstår som legitima aktörer kan exempelvis ses i det faktum att Hamas fick en majoritet av rösterna i det palestinska parlamentsvalet 2006.

Både JuD och Hamas syftar, till skillnad från de rena terrorgrupperna av typen Al-Qaida, till att bygga massrörelser ("power in numbers"¹⁰¹) för att förändra samhället underifrån och stärker samtidigt den egna rörelsen för att bli den dominerande aktören. Hamas och JuD skulle delvis kunna liknas vid den tidiga västeuropeiska arbetarrörelsen då de skapat samma typer av institutioner som byggdes upp i början av 1900-talet; idrottsföreningar, kliniker, skolor och de ger även ekonomiskt understöd till behövande.

Att försöka slå ut den sociala infrastrukturen rörelserna skapat för att på så sätt försvaga rörelserna kan istället innebära ett ökat stöd för rörelsen. Befolkningen kan lätt identifiera "goda (de som erbjuder trygghet)" och "onda (de som vill bomba deras trygghet)". Det kan också innebära humanitära problem då det inte finns någon annan som erbjuder det sociala skyddsnät som rörelserna kan erbjuda. I Gaza är 120.000 personer som ovan nämnt beroende av ekonomiskt understöd från Hamas, skulle Hamas struktur slås ut står de utan någon som helst hjälp. I Pakistan där JuD erbjuder nödhjälp och läkare skulle det innebära svält och att betydligt fler döda i de nödrabbade områden, om JuD slogs ut. JuDs omfattande nätverk av *madraser* innebär också att de har möjlighet att lära ut en världsbild enligt eget tycke, de kan predika sitt budskap och rekrytera aktivister till sin rörelse. Att rörelserna bygger omfattande social infrastruktur kan tolkas som en medveten taktik för att i viss grad undgå sanktioner och angrepp. Vetskapen om utebliven grundläggande social service till stora delar av befolkningen påverkar troligtvis i viss mån bemötandet av rörelserna.

Någon direkt "lösning" gällande rörelsernas monopol på det sociala arbetet, är svår att se. Det skulle antagligen krävas omfattande arbete från både den Pakistanska staten och från Israel/Fatah för att kunna erbjuda alternativ till JuD och Hamas sociala arbete. Militärt våld har visat sig vara ett relativt fruktlöst sätt att bemöta Hamas hitintills och i Pakistan är det så pass korrumperat och så pass skiftande lojalitet inom makteliten att något egentligt bemötande av JuD inte kommit, mer än några relativt verkningslösa förbud som mest kan antas vara för syns skull.

¹⁰¹ Se kapitel 4.3 i uppsatsen

Det innebär en utmaning att arbeta med socialt arbete som konkurrerar med exempelvis Hamas och JuD, vilket kan ses i exemplet med FN:s sommarläger i Gaza som brändes ner, eller i Pakistan där väpnade attacker utförs mot hjälporganisationer. Ett alternativ kan vara att bygga demokratiska sociala rörelser som på sikt kan konkurrera med de fundamentalistiska alternativen som presenteras i uppsatsen. Det är inget lätt arbete att bygga demokratiska gräsrotsrörelser för att bedriva socialt arbete, men det kommer antagligen att fungera bättre än bombplan.

7. Referenslista

Abbas Hassan, *Pakistan's drift into extremism: Allah, the Army, and America's War on Terror*, M.E. Sharpe, New York, 2005

Armstrong Karen, *Islam*, Forum, Stockholm, 2004

Ashencaen Crabtree Sara, Husain Fatima, Spalek Basia, *Islam and social work: debating values, transforming practice*, Policy, Bristol, 2008

Aspers Patrik, *Etnografiska metoder - att förstå och förklara samtiden*, Liber, Malmö, 2007

Australian Broadcasting Corporation (ABC), "After the Deluge", *Four Corners*, <http://www.abc.net.au/4corners/content/2010/s3010562.htm>, publicerad 2010-09-13, hämtad 2010-12-06

Baweja Harinder, "Into The Heart Of Darkness", *Tehelka Magazine*, http://www.tehelka.com/story_main41.asp?filename=Ne201208coverstory.asp, publicerad 2008-12-20, hämtad 2010-12-06

Clark Janine A., *Islamist Women in Yemen: Informal nodes of Activism*, I Wiktorowicz Quintan, (red): *Islamic activism: a social movement theory approach*, Indiana University Press, Bloomington, 2004

Della Porta Donatella, Diani Mario, *Social movements: an introduction*, Blackwell, Malden, 2006

European Forum, *Swedish Olof Palme Center in Gaza forced to close down*, http://www.europeanforum.net/news/839/swedish_olof_palme_center_in_gaza_forced_to_close_down, publicerad 2010-03-04, hämtad 2010-11-22

Fitzgerlad Mary, *Concerns grow of aid wrapped in ideology for flood victims*, Irish Times, <http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2010/0816/1224276886945.html>, publicerad 2010-08-16, hämtad 2010-12-06

Gardell Mattias, *Bin Ladin i våra hjärtan: globaliseringen och framväxten av politisk islam*, Leopard, Stockholm, 2005

Glasse Cyril, *The concise encyclopedia of Islam*, Stacey International, London, 2001

Global Security, *Palestinian Parliamentary Elections 2006*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/palestine/pa-elections2006.htm>, sidan uppdaterad 2007-06-20, hämtad 2010-12-16

Global Security, *HAMAS (Islamic Resistance Movement)*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/hamas.htm>, sidan uppdaterad 2010-06-21, hämtad 2010-12-16

Grynkewich Alexis G., *Welfare as Warfare: How Violent Non-State Groups Use Social Services to Attack the State*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31:350–370, 2008

Hamas, *The Covenant of the Islamic Resistance Movement*, 1988-08-18, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp, hämtad 2010-12-16

Haqqani Husain, *Pakistan – between mosque and military*, Carnegie Endowment for international peace, Washington, D.C., 2005

Hroub Khaled, *Hamas: Political thought and practice*, Institute for Palestine Studies, Washington, 2000

Hroub Khaled, *Hamas a Beginners guide*, Pluto, London, 2006

International Crisis Group, *Asia Report N°36:Pakistan: madrasas, extremism and the military*, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/south-asia/pakistan/036-pakistan-madrasas-extremism-and-the-military.aspx>, publicerad 2002-07-29, hämtad 2010-12-13

International Crisis Group, *Middle East Report N°13: Islamic social welfare activism in the occupied palestinian territories: a legitimate target?* <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/israel-palestine/013-islamic-social-welfare-activism-in-the-occupied-palestinian-territories-a-legitimate-target.aspx>, publicerad 2003-04-02, hämtad 2010-12-13

IRIN humanitarian news and analysis, *Hamas providing emergency relief to Gazans*, <http://www.irinnews.org/report.aspx?ReportID=82906> publicerad 2009-02-13, hämtad 2010-12-16

Jamal J Elias, *Islam*, Routledge, London, 1999

Jensen Michael Irving, *The political ideology of Hamas - a grassroots perspective*, Tauris, London, 2009

Jerusalem Post, *Islamists torch summer camp in Gaza*, <http://www.jpost.com/MiddleEast/Article.aspx?id=176209> publicerad 2010-05-23, hämtad 2010-11-22

Mansoor Hasan, “Al Rasheed and Dawa active in Sindh flood relief,” *The Friday Times*, sidan.5, 2003-08-16.

May Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund, 2001

Meeuwisse Anna, Swärd Hans, *Vad är socialt arbete*, I Meeuwisse Anna, Sunesson Sune, Swärd Hans, (red): *Socialt arbete en grundbok*, Natur och Kultur, Stockholm, 2006

Mir Amir, “After the Deluge... “, *Outlook India*, <http://www.outlookindia.com/article.aspx?266873> publicerad 2010-09-06, hämtad 2010-12-06

Murphy Kim, " Hamas Victory Is Built on Social Work ", *Los Angeles Times*, <http://articles.latimes.com/2006/mar/02/world/fg-charity2>, publicerad 2006-03-02, hämtad 2010-12-16

Nisar Ahmad Khan, " Militants blow up charity's office in Mansehra, kill six ", *Dawn*, <http://news.dawn.com/wps/wcm/connect/dawn-content-library/dawn/news/pakistan/04-mansehra-ngo-attack-qs-03>, publicerad 2010-04-11, hämtad 2010-11-23

One Pakistan News, " Bomb attack hits NGO office in Peshawar, one injured ", *One Pakistan News*, <http://www.onepakistan.com/news/top-stories/24958-bomb-attack-hits-ngo-office-in-peshawar-one-injured.html>, publicerad 2009-11-21, hämtad 2010-11-23

Palestinian Centre for Human Rights, *PCHR Gravely Concerned over the Deterioration of the Human Rights Situation in the Occupied Palestinian Territory*, http://www.pchrgaza.org/portal/en/index.php?option=com_content&view=article&id=954:pchr-gravely-concerned-over-the-deterioration-of-the-human-rights-situation-in-the-occupied-palestinian-territory&catid=133:press-releases-from-other-years-05-08, publicerad 2008-07-30, hämtad 2010-11-24

Roberts Robert, *The social laws of the Qoran: considered and compared with those of the Hebrew and other ancient codes*, Curzon, London, 1990

Robinson Glenn E, Hamas as Social Movement, I Wiktorowicz Quintan, (red): *Islamic activism: a social movement theory approach*, Indiana University Press, Bloomington, 2004

Shafqat Saeed, " From official Islam to Islamism: The rise of Dawat-ul-Irshad and Lashkar-e-Taiba ". I Christophe Jaffrelot, (red): *Pakistan – Nationalism without a nation?*, Zed, London, 2002

The Economist, " Hamas versus the United Nations ", *The Economist*, <http://www.economist.com/node/16219835>, publicerad 2010-05-27, hämtad 2010-11-22

The United Nations Relief and Works Agency, *UNRWA strongly condemns second attack on Summer Games locations*, <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=723> publicerad 2010-07-28, hämtad 2010-11-22

Tarrow Sidney, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998

Tilly Charles, Tarrow Sidney, *Contentious politics*, Paradigm, Boulder, 2007

Thurén Torsten, *Är det verkligen sant? Orientering i källkritik*, Esselte studium, Solna, 1986

Wiktorowicz Quintan, Introduction: Islamic Activism and Social Movement Theory, I Wiktorowicz Quintan, (red): *Islamic activism: a social movement theory approach*, Indiana University Press, Bloomington, 2004

Yin Robert K, *Fallstudier: design och genomförande*, Liber, Malmö, 2007

Zaidi Syed Manzar Abbas, " Profiling the Lashkar-e-Taiba ", *South Asian Survey* 16:315, 2009